

הגדרת ה'מחכה לביאתו' - מהו 'שיעור' של ציפיה'?

רמב"ם - הלכות מלכים פרק יא

(א) המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם מקריבין קרבנות ועושין שמטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה

וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו...

וקביעתו צריכה ביאור:

והלא כל עיקרי-האמונה, עניינם הזדהות והסכמה עם אמיתותם ב'השקפה' - אך אינם דורשים התאמת הרגש!
א"כ אם 'מאמין בו' - ורק 'אינו מחכה לביאתו' מדוע ייקרא 'כופר'?

ואין לומר, שאם 'אינו מחכה' סימן ש'אינו מאמין בו' - שהרי לא פסק: כל מי שאינו מאמין בו - אינו מחכה' אלא 'או - [שכן מאמין בו, אבל רק] 'אינו מחכה'....

וכי מי שאיננו מתמלא פחד מהעונש בגיהנום יחשב לכופר ב'שכר ועונש'...?
או מי שאיננו מכין חדר בביתו להוריו שנפטרו - נחשב לכופר ב'תחיית המתים'...?

האמנם רוב ישראל שאינם בדרגת 'ציפיה-רגשית למשיח - נטיל מום באמונתם!?

גם צ"ל: מהו 'שיעור-הציפיה' שדי בה לאפוקי מגדר 'כופר'!?

גם צ"ל בנוסח: אני מאמין... אע"פ שיתמהמה' - על סמך מה הקביעה ש'התמהמה'? וכי קבע לנו זמן ולא עמד בזמנים?

יב - אני מאמין באמונה שלמה. בביאת המשיח. ואף על פי שיתמהמה. עם כל זה אֶחָפָה לוּ בְּכָל יוֹם שְׂיָבֹא:

הקדמת הרמב"ם לפרק חלק

היסוד השנים עשר, ימות המשיח, והוא להאמין ולאמת [=בשכלו] שיבא ולא יחשוב שיתאחר, אם יתמהמה חכה לו...

... ולא ישים לו זמן ולא יעשה לו סברות במקראות להוציא זמן ביאתו, וחכמים אומרים: 'תיפח רוחן של מחשבי קיצין'... [לשם מה תוספת זו?]

'יתמהמה' מהקיצים שנאמרו

מקורו של הרמב"ם מהפסוק בחבקוק פרק ב

(ג) בִּי עוֹד חָזוֹן לְמוֹעֵד וַיִּפַּח לִקְוֹן וְלֹא יִבְזֵב אִם יִתְמַהְמַה חֲכֵה לוּ בִּי בֹא יָבֹא לֹא יֵאָחֵר:

מצודות דוד על חבקוק פרק ב פסוק ג
(ג) כי עוד חזון למועד - כי מלבד החזון של מפלת צבא והכרעת זרעו יש עוד חזון על זמן קבוע והחזון הזה ידבר על קץ הגאולה שלא יהיה אחריו פעבוד ולא יכזב החזון ההוא אף אם יתמהמה זמן רב עכ"ל אתה יקר אל חכה לו ולא תתיאש ממנו כי בודאי יבוא בזמן הקבוע לא יאחר עוד לעבור את הזמן הקבוע....

והפסוק תמוה: שהרי 'אם יתמהמה' הרי שכבר 'איחר' ומהו א"כ 'ולא יאחר'?

והתשובה מתבארת בגמרא

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף זב/ב
תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד תהום כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר.

לא כרבותינו שהיו דורשין עד עידן עידנין ופלג עידן

רש"י סנהדרין דף זב/ב

לא כרבותינו - אל תלפו לאותו קץ שהיו רבותינו דורשין: עד עידן עידנין ופלג עידן - עידן כעידן הגלות של מנצ'ים, והיינו ארבע מאות, שני עידנין שמונה מאות, היינו שתיים עשרה מאות, ופלג עידן שתי מאות כך הכל חלף וארבע מאות:

ולא כרבי שמלאי שהיה דורש האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי

ותשקמו בדמעות שלישי - כלומר השקה אותם הקדוש ברוך הוא בין גלות מנצ'ים לגלות צבא שלישי גלות

אדום, כי קץ גלות אדום זה יהיה לסוף של פנמיס ארבע מאות שנים, ושל פנמיס שבעים שנה כנגד גלות צבל, דהיינו לסוף אלף וארבע מאות ועשר שנים, כבר עברו ולא היה כך, מלאתי כתוב בָּסֵם הרב רבי שמואל בר דוד זכרונו לברכה:

ולא כרבי עקיבא שהיה דורש עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ אלא מלכות ראשון שבעים שנה מלכות שניה חמשים ושתים ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה

עוד אחת מעט היא – צנבואת חגי כתיב, ... ור' עקיבא דריש ליה לימות המשיח ולאחר חורבן, ... וכל הנך דרשות לאו משנה ולא בריתא!..

לישנא אחרינא עוד אחת מעט היא מעט מלכות אתן להם לישראל לאחר חורבן, ולאחר אותו מלכות הנני מרעיף שמים וארץ ויבא משיח, ואין דרשה זו כלום, שהרי ראינו כמה מלכויות לישראל לאחר חורבן ואף על פי כן לא בא משיח!...

מאי ויפח לקץ ולא יכזב אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו...

ומפרש רש"י שם שלילת כל הקיצים שנאמר ע"י תנאים על סמך פסוקי נביאים:

וזוהי הכוונה 'אם יתמהמה' – לפי חישוב הקיצים של תנאים, היה מקום לחשוב שמא 'משיח כבר בא' באותו הקץ שקבעו חז"ל

כמאמר הלל: "אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיהו". - וכי כבר הלל בכל נבואות הגאולה? אלא שסבירא ליה שביאתו של משיח כבר התממשה והיה זה

חזקיהו, ואילו השלמת הגאולה תהיה ע"י "שהקב"ה בעצמו ימלוך ויגאלם לבדו" [רש"י שם]

נמצא שהוא 'מאמין בו' [במשיח] אבל 'אינו מחכה לביאתו' – לא בגלל העדר הרגש, אלא בגלל שהוא סבור ש'ביאתו' כבר היתה ואין מה לחכות לו, אלא רק לחכות להשלמת הגאולה על ידי הקב"ה...

והייתי חושב שהשקפה כזו 'איננה נחשבת כפירה' ביסוד הי"ב – מחדש לנו הרמב"ם שני פרטים באמונה-המשיחית:

א. וכל מי שאינו מאמין בו" – כלומר, גם אם מאמין הוא ב'זה' - אך אינו מאמין "בו" [באישיות של מלך בשך ודם]

רמז לאלו הטועים בדמיונם הכוזב שהגאולה איננה אלא 'עידן', ללא אישיות-אנושית של 'משיח' - הרי זו כפירה בתורה שהעידה עליו.

ב. שאם חושב שאותו ה'מלך-המשיח' – 'כבר בא' [על סמך אותם 'קיצים התנאים'] הוי אומר שמה ש"אינו מחכה לביאתו" שמאמין שהגואל המובטח כבר בא! ולכן לדעתו, אין טעם לחכות לאוטובוס שכבר עבר...

מחדש הרמב"ם שכפירתו היא בכך שחסרה לו האמונה בעובדה שכל שלבי-הגאולה עד תומם צריכים להתממש, דווקא ע"י ה"מלך מבית דוד בשר ודם",

וכיון שלא הושלמו, אין זה המשיח ואין זה ה'קץ', לו אנו מצפים!

וכל הדרשות שנאמרו ו'חזו את ביאתו' אינן כלום. ולא נאמרו הדרשות אלא מתוך אמונה-חזקה של אומריהן שהיו בטוחים שבתקופתם יבוא ורצו לחזק רוח העם וציפיתם לגאולה!

וכמ"ש אברבנאל בספרו "ישועות-משיחו" פ"ד – אודות בטחונו של ר' עקיבא ב"משיחיותו" של בר-כוכבא, שהכזיבה:

"ועם היות רבי עקיבא יודע כל זה, מפי ספרים ומפי סופרים (= שיעיד המשיח הוקבע לאלף השישי ולא לפני כן, כמ"ש שם בקטע הקודם) קרה לו כמו שיקרה פעמים רבות לכל חכם-לב, שיחשוב ויאמין מה שנכספה וגם כלתה נפשו להיות, וכן ר' עקיבא בכוספו לישועת השם....עיי"ש באריכות.

מסקנא

בעולם ההלכה – אין האדם נקרא "כופר" רק בגלל 'העדר-ציפייה רגשית' בלבד, אלא אם כן פיתח 'תיאוריה-כוזבת' הגורסת שאין טעם לחכות ל"משיח" כיון שכבר בא... [וסטייה מחשבתיית זו ניתנת למדידה ברורה] אבל כל זמן שברור לו ש'עדיין לא בא' – יש למה לחכות! הרי הוא בגדר 'מחכה לביאתו!' [וזוהו הדיוק בלשון הרמב"ם בתוספת שם]

אבל במישור החסידות ופנימיות-התורה נדרש רף גבוה של 'ציפייה' שלא כל מוחא סביל דא: ובהעדר-הציפייה מורה, שבתוככי-נפשו, חלשה אמונתו במשיח, אחרת ודאי היה כולו משתוקק "אימתי קא אתי מר?... ואיך מגיעים ל'ציפייה-רגשית'?

" ובקשו את יְדוֹד אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מִלְפָּנָם "

